

Anotace CZ

Petr Limburský: Tři kapitoly z problematiky konce eneolitu a počátku starší doby bronzové ve střední Evropě. / Three chapters from the Late Aeneolithic and the Early Bronze Age Transition in the Central Europe/

Obsáhnout rozporuplnost období konce eneolitu a počátku doby bronzové v plné šíři literaturou diskutovaných otázek je limitováno detailní analýzou archeologických dat na úrovni regionů či nálezových skupin na jedné straně a existencí nadregionálních modelů a interpretačních schémat na straně druhé. V práci zvolené průniky do této problematiky zaměřují svojí pozornost k tématům chronologie na základě radiocarbonového datování, výpovědi změny ve výbavě hrobů v uvedeném období a k vlastnostem hrobového inventáře jako součásti pohřebišť. V práci též byly představeny a využity výsledky autorem provedeného terénního výzkumu dosud největšího pohřebiště ZP na českém území ve Vlíněvsi, okr. Mělník.

Ve vývoji metody radiocarbonového datování lze ukázat na tři výrazné milníky. Prvým z nich je bezesporu prosazení důvěryhodnosti, použitelnosti a relativní universálnosti této metody v průběhu 60. a částečně 70. let. Druhý výrazný milník pak představovalo odpoutání se této metody od přímých archeologických či přírodovědných problémů, které lze spatřovat především v tom, že v rámci stanovení výsledků této metody přestala být nebo nebyla potřeba diskutovat téměř filosofickou otázku, jakým způsobem rozdělit měřenou pravděpodobnost výsledku konvenčního datování při kalibraci mezi dvě či více nesouvislých intervalů, z nichž každý může představovat samostatnou realizaci výsledku. Tento bod vývoje metody ve skutečnosti etabloval metodu radiocarbonového datování na téměř samostatnou vědeckou disciplínu. Pravděpodobně od tohoto bodu prakticky až do dneška existuje uvnitř archeologické vědy latentní vnitřní pnutí, jakým způsobem s radiocarbonovými daty vlastně zacházet. Třetí výrazný milník vývoje této metody, který přesahuje a rezonuje v současnosti, je rozpracovávání a upřesňování jednotlivých vlivů, které mohou působit na získané výsledky. Tato nejistota, způsobená praktickou nepřezkoumatelností většiny dosahovaných výsledků, se odráží ve snaze stanovit maximum možných korekcí s pokud možná nejuniverzálnější platností. Druhým zdrojem nejistoty zůstávají vzájemná srovnání výsledků mezi laboratořemi, která standardně vykazují odlehle hodnoty.

Lze sledovat dvojí přístup při práci s radiocarbonovými daty. Prvý –optimistický – je založen na důvěře, že po stanovení a najetí všech možných faktorů, které data ovlivňují, nabude tato metoda universálního použití a bude podávat data, se kterými bude možné pracovat obdobně jako s událostními záznamy. Tento přístup je v archeologii v současné době zcela běžný a nikoliv neopodstatněný. Zároveň však ale nestanoví zřejmá kritéria, jakým způsobem data vzájemně mezi sebou hodnotit či selektovat. Druhý přístup, spíše pesimistický, respektuje pravděpodobnostní charakter radiocarbonové informace a jako takovou ji zpracovává. Odůvodnění tento přístup nachází především v množství různých korekcí (viz. např. obr.10) a neposlední měrou též i ve výsledcích mezilaboratorních srovnání. Zpřesnění chronologické informace se předpokládá od vzájemné korekce dat při opakovaném měření studovaného jevu s představou, že měřená data za různých podmínek a různých vlivů celkově konvergují ke správné hodnotě výsledku.

Diskutovaná problematika byla využita při zpracování radiocarbonových dat z konce eneolitu a počátku doby bronzové v Evropě (ŠNK, ZP a UNK; 799 ¹⁴C dat). Pro práci s daty byla vytvořena samostatná metodika založená na výše uvedeném druhém přístupu při práci s daty.

Na rozdíl od většiny informací zpracovávaných při archeologickém výzkumu mají radiocarbonová data odlišný, pravděpodobnostní charakter. Pro humanitní obory je obvyklé pracovat s chronologickou informací v událostním vyjádření. Převod dat pravděpodobnostních na událostní či naopak lze pouze reinterpetací. Navržený a vypracovaný postup na doprovodných informacích nezávislé reinterpetace radiocarbonových dat umožňuje zpracovávat skupiny dat, které dokumentují určitý kontinuální jev s očekávaným průběhem intenzity výskytu.

Při celkovém vyhodnocení radiocarbonových dat uváděných pro kultury ŠNK, ZP a UNK i při vyhodnocení po regionech se ukazuje, že radiocarbonová data nelze využít jako primární argumentaci pro řešení následnosti či současnosti jmenovaných kultur.

Srovnáním výpovědi radiocarbonových dat z oblastí Alp s dendrochronologickým datováním ŠNK byla zjištěna relativně nízká informační výtěžnost radiocarbonových dat pro řešení problematiky trvání, resp. délky archeologických kultur. Naopak aplikací použitého postupu při analýze absolutního datování pohřebiště protoúnětického pohřebiště v Pavlově došlo k výraznému zpřesnění jeho chronologického umístění.

Za použití uvedené metody byla vyslovena hypotéza umisťující na základě radiocarbonových dat ŠNK v polabském regionu mezi roky 2590-2210, ZP 2320-2110 a

osobou podmíněnému výběru skupiny členů komunity, kteří milodary ukládanými do hrobu v průběhu pohřebního rituálu vyjadřují určitý vztah k pohřbenému.

Interpretovat zjištěné procesy přechodu mezi koncem eneolitu a počátkem doby bronzové lze pouze na úrovni různě variantních hypotéz. Jednou z možností je, že sledovaná změna stojí na začátku procesu přechodu od primitivně strukturované společnosti s různou společenskou integrací svých členů ke stratifikované společnosti s prvky náčelnictví, která je dozajista předpokládána na počátku střední doby bronzové (Heyd 2007). Proces proměny, která se odráží v pohřebním ritu, též může být důsledkem změn v ekonomických možnostech, které ale lze při absenci sídlištního materiálu spíše dedukovat než doložit.